

docet Epiphanius libro de mensuris et ponderibus. Quae erant intra Arcam Hagiographa dicebantur ad distinctionem historicorum et propheti-
corum voluminum, et haec canonica habebantur, et de his loquitur Hieronymus in prologo Galeato: quae autem erant extra Arcam, dicebantur Hagiographa ad distinctionem canonicorum et sacrorum, et de his loquitur Hieronymus in praefatione Tobiae et Judith, ex quo patet, nunquam canonicos dici a Hieronymo eos libros, de quibus dubitari possit.

Secundo obijciunt idem Kemnitius, et ceteri adversarii hanc rationem. Ecclesia, quae fuit eo tempore quo libri isti editi sunt, dubia fuit de eorum auctoritate; necessario igitur etiam Ecclesia posterior de eisdem libris dubia esse debet. Nam duplex est via cognoscendi an aliquis liber sit vere divinus; una ex testimonio alicujus quem constat Prophetam, vel Apostolum esse, cui Deus mysteria revelare soleat: altera, ut August. docet lib. XXXIII, Contra Faustum cap. 6., per testimonia certa eorum qui vivebant dum liber ederetur, qui testentur, libros illos a Prophetis, vel Apostolis editos, et quorum testimonia per successionem hominum iis libris utentium ad nos usque de-
verenerit, sic enim non solum de sacris, sed etiam de profanis libris iudicamus.

Non habet locum hoc tempore prima via; non enim nunc Prophetae vel Apostoli in terris vivunt; ergo secunda via progrediendum est, et ex testimoniis primae Ecclesiae debemus nos de libris canonicis statuere: ergo si prima Ecclesia dubia fuit, multo magis nos dubitandi causam habemus. Dubitasse autem de his libris Synagogam Judaeorum, patet ex Joseph lib. I. contra Appionem. In simili dubitatione versatam primam Ecclesiam Christianorum, patet ex Origine, Athanasio, Nazianzeno, Epiphanyo, Hieronymo, et ceteris Patribus supra citatis, qui hos libros in canone non ponunt, et aperte dicunt, semper de his libris questionem inter doctos homines fuisse.

Respondeo, Ecclesiam veterem dubitasse de his libris, duobus modis intelligi posse: uno modo, quod ita fuerit dubia, ut nulli homines ejus temporis essent, qui testari possent eos libros a Prophetis vel Apostolis editos, et hoc modo argumentum suas habet vires, ideo enim librum Henoch non recepit Ecclesia, quia nulla habuit testimonia ejus temporis, quo liber scriptus erat, nec etiam

temporum proximorum, ut Beatus Augustinus docet lib. XVIII. De Civit. Dei cap. 38. Sed negamus hoc modo dubiam fuisse primam Ecclesiam; constat enim, semper fuisse aliquos fide dignos, qui hos libros canonicos putarent.

Altero modo potest intelligi, Ecclesiam dubitasse, quia aliqui dubitabant, nec tamen ipsa Ecclesia tunc rem istam definire voluit; et hoc verissimum est, ut recte probant testimonia adducta: sed non potest inde colligi, posteriorem Ecclesiam dubiam esse debere, idque hoc modo probamus. De libro Judith fuit initio dubitatum, et tamen Nicæna Synodus eum librum in canone recepit, teste Hieronymo praefatione in Judith, quam Synodus una cum tribus aliis haeretici recipiunt, et magni faciunt, non igitur dubitatur semper dubitare, etiamsi aliquando dubitatum est.

Praeterea si libri isti Testamenti veteris non possunt nunc certo pro canonicis recipi, quia de his dubitavit prima Ecclesia: eadem ratione non poterunt certo pro canonicis accipi epistola Jacobi, Jude, Apocalypsis, secunda Petri, secunda et tertia Joannis, et epistola ad Hebraeos; quia de his etiam dubitatum est in prima Ecclesia. At Calvinista recipiunt pro vere canonicis hos omnes libros, ut patet ex Calvini libris, in quibus passim hi libri citantur, et ex confessione ministrorum Calvinistarum art. III. quam Pissiaci obtulerunt anno 1561. Lutherani autem etiamsi varie sentiant de his libris, tamen Magdeburgenses recipiunt Apocalypsim ut vere canonicam, cent. I. lib. II. c. 4. col. 56.

Ad illud autem quod obijciunt de duabus viis indagandi librorum auctoritatem; admitto illas duas esse vias, et nunc non esse Prophetas, vel Apostolos, et oportet progredi secunda via etc.: sed affirmo, ad hoc ut sequens Ecclesia possit decernere librum aliquem esse canonicum, satis esse, si habeat aliqua testimonia hominum fide dignorum illius temporis, vel certe proximi.

Itaque non dicimus, ut Kemnitius impudentissime calumniatur, Ecclesiam, id est, Papam posse pro suo arbitratu sine ullis Veterum testimoniis facere librum canonicum de non canonico, et de canonico non canonicum; et quod si Papa vellet, Scriptura divina non plus haberet auctoritatis, quam fabulae Aesopi; ista enim non sunt nostra asserta, sed ipsorum mendacia. Fatemur

enim, Ecclesiam nullo modo posse facere librum canonicum de non canonico, nec contra: sed tantum declarare quis sit habendus canonicus, et hoc non temere, nec pro arbitrato, sed ex Veterum testimoniis et similitudine librorum de quibus ambigitur, cum illis de quibus non ambigitur, ac demum ex communi sensu, et quasi gustu populi Christiani, quomodo B. Hieronymus lib. de vir. illustr. in Jacobo dicit, epistolam Jacobi paulatim tempore procedente meruisse auctoritatem.

Jam haec tria in his libris declarandis canonicis Ecclesia observavit. Primum enim habuit de singulis Veterum testimonia: etsi enim non habeantur testimonia a Synagoga Judaeorum, tamen habentur ab Ecclesia Apostolica, et hoc sufficit. Apostoli enim poterant sine aliis testimoniis declarare libros illos esse canonicos, quod et fecerunt; alioqui nunquam Cyprianus et Clemens, et alii, quos citabimus, tam constanter dixissent eos esse divinos. Deinde viderant esse conformes aliis. Denique observarunt, istos libros paulatim ab omnibus Christianis pro canonicis receptos, quod argumentum habere non poterant, qui in prima Ecclesia fuerunt.

Postrema objectio hujusmodi est: Ecclesia eos libros recipit, quos B. Hieronymus recipit; eos reprobat, quos ille reprobat, ut patet dist. XV. can. Sancta Romana: B. autem Hieronymus in prologo Galeato, et in prologo Proverbiorum asserit, hos quinque libros non esse canonicos. Ita Cajet. Catholicus alioqui, et pius doctor argumentatur ad finem Commentariorum Esther.

Respondent aliqui: B. Hieronymus solum dicere, non esse canonicos apud Judaeos, ac certe in prologo Galeato simul cum istis libris veteris Testamenti numerat etiam librum Pastoris, qui est novi Testamenti, et omnes simul dicit non esse in canone, non igitur de canone Judaeorum tantum loquitur: Praeterea in prologo Proverbiorum: « Sicut ergo, inquit, Judith, et Tobiae, et Machabeorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas Scripturas non recipit; sic et haec duo volumina Sapientiam, et Ecclesiasticum legat ad aedificationem plebis, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. »

Admitto igitur, Hieronymum in ea fuisse opinione, quia nondum generale Concilium de his libris aliquid statuerat, excepto libro Judith, quem etiam Hieronymus postea re-

cepit. Quod autem Gelasius dicit in illa dist. 15. can. Sancta Romana, intelligitur de libris Doctorum, ut Origenis, Rufini, et similia, non de libris sacris, ut ex ipso canone manifeste deducitur.

CAPUT XI.

De libro Tobiae.

Nunc de singulis libris seorsim agemus, eosque et propriis argumentis communicemus, et peculiare objectiones, quae adversus eos sunt, breviter diluamus. Jam igitur liber Tobiae praeter communia testimonia Conciliorum et Patrum paulo ante adducta, testimonium insigne habet a S. Cypriano, qui in sermone de elemosyna: « Loquitur, inquit, in Scripturis Spiritus sanctus, et dicit, elemosynis et Fide delicta purgantur. » Callixtus Papa I. in epist. 2. Tobiam allegans: « Bene, inquit, sacra ait Scriptura; » et S. Ambrosius in libro De Tobia cap. 1. librum hunc prophetica Scripturam esse dicit. Item S. Basilius in Oratione de avaritia sententiam ex Tobia descriptam divinum praecipuum appellat. Sanctus quoque Augustinus in Speculo praefatur, ex canonicis libris se sententias collecturum, nec tamen omittit Tobiam.

Contra vero obijci solet, quod hic liber secum ipse alicubi pugnare videatur. Nam in cap. III. dicitur Sara, quam in uxorem habiturus erat Tobias junior, habitasse in Rages civitate Medorum: ubi etiam fuisse Gabelum habemus, Tob. IV. Postea tamen c. IX. cum Tobias pervenisset ad locum ubi erat Sara inde misit Angelum ad Gabelum in Rages; falsum est igitur domum Sarae fuisse in Rages.

Michael Medina lib. VI. De recta in Deum Fide cap. XIV. vitio Scriptorum cap. III. legi arbitratur, in Rages cum in Graeco sit *in Esbataneis*. Sed vix credibile est talem errorem contingere potuisse, cum nulla sit inter Rages et Esbatane similitudo. Alii, ut Lyranus, dicunt, vel duas fuisse Rages in Media, vel certe in c. III. vocari Rages, non ipsam civitatem, sed locum aliquem vicinum: dicitur enim habitare Romae, qui Tuseuli, vel alibi in agro Romano habitat. Haec sententia communior est, et verior.

CAPUT XII.

De libro Judith.

Librum Judith egregium testimonium habere a Synodo Nicæna I. omnium Synodorum generalium prima et celeberrima, testatur S. Hieronymus Præfatione in Judith. Ac ne forte Kemnilius dicat, librum Judith sanctum esse, sed non plenæ auctoritatis ad Fidei dogmata confirmanda, notanda sunt verba S. Hieronymi: asserit enim sanctissimus Doctor, apud Hebræos librum Judith numerari in sanctis libris, qui tamen non sint idonei ad dogmata Fidei comprobanda: deinde huic Hebræorum sententiæ opponit Nicæna Synodi auctoritatem; igitur teste Hieronymo Nicæna Synodus librum Judith ita retulit in numerum sacrarum librorum, ut eum idoneum esse censuerit ad Fidei dogmata confirmanda. Ad hæc Julius Africanus lib. I. De part. div. Leg., et Isidorus I. VI. Etymolog. cap. 4, Ecclesiam Christi hunc librum inter divinos libros honorare et prædicare testantur.

Est autem adversus hunc librum difficilima quædam objectio. Nam videtur historia ista omnino conficta, cum cap. V. dicatur, confugisse post reversionem populi a Babylonia captivitate, et tamen dicatur c. 1. eo tempore Nabuchodonosor Rex Assyriorum pugnasse contra Arphaxat Regem Medorum, qui ædificaverat Ecbatana, quæ nullo modo coherent: nam quo tempore populus rediit a captivitate, eversa erat Monarchia Assyriorum, et non Nabuchodonosor, sed Cyrus, vel Darius, Assyrii, et Persis, ac Medis imperabat.

Hæc summa difficultas miro modo exercuit ingenia hominum eruditurum. Dux sunt autem sententiæ principales. Una eorum, qui volunt historiam Judith contigisse post captivitatem Babylonicam, quorum aliqui referunt eam ad tempora Cambysis, quem esse volunt Nabuchodonosor, ut Eusebius in Chron. August. lib. XVIII. Civit. Dei c. 26. Beda in lib. de sex ætatibus. Lyranus in I. cap. lib. Judith. Joannes Driedo De Ecclesiast. Script. et dogmatib. lib. I. cap. 2. part. 2. et lib. III. cap. 5. part. 3. Aliqui re-

ferunt ad tempora Darii Hystaspis, ut Gerardus Mercator in sua Chronologia, et alii nonnulli. Severus Sulpitius lib. II. sacre historie ad regnum Artaxerxis Ochi eam pertinere existimavit.

Alteram sententiã est aliorum, qui docent historiam Judith contigisse ante captivitatem Babylonicam. Sed horum aliqui eam referunt ad tempora Regis Sedecie, ut Gilbertus Genebrardus in II. lib. Chronologia: aliqui ad tempora Regis Josiæ, ut Joannes Benedictus in Annotat. marginal. ad IV. c. libri Judith.

Sed nulla harum sententiarum videtur esse satis probabilis, et quidem tres priores manifestis argumentis refelluntur. Primo, Arphaxat, cum quo pugnavit Nabuchodonosor, ædificavit Ecbatana, teste Herodoto lib. I. et Eusebio in Chronico, fuit Diocles V. Rex Medorum, qui longissimo intervallo temporis distata Cambyse, et Darii Hystaspis, et Ocho. Neque movere debet, quod Plinius lib. VI. cap. 14. scribit, Ecbatana a Seleuco ædificata diu post tempora Dioclis, vel quod scribit Diodorus lib. II. c. 7. tempore Arphax, a quo quintus fuit Diocles, jam Ecbatana exstitisse. Nam potest facile fieri, ut civitas illa antiquissima aliquoties eversa atque iterum condita, nunc a Diocle, nunc a Seleuco, nunc etiam fortasse ab aliquo alio fuerit restaurata.

Secundo, nusquam legimus Reges Persarum appellatos Nabuchodonosor, nec in sacra, nec in profana historia, sed solum Reges Babylonios; non igitur Cambyses, aut Darius est ille Nabuchodonosor, de quo agitur in historia Judith.

Tertio, Nabuchodonosor, de quo in libro Judith, regnabat in Ninive, Judith. I; at tempore Cambysis et Darii et Ochi, Ninive non exstabat, everterat enim eam Nabuchodonosor Rex Chaldeorum primo anni regni sui, ut Genebrardus annotavit in Chronico suo, vel certe Ciaxares Rex Medorum, ut voluit Herodotus lib. I. et Eusebius in Chronico. Certe Nahum, qui tempore Ezechie captivatus est, aperte prædicit eversionem Ninive brevi futuram fuisse. Vide Commentarium S. Hieronymi. Accedit, quod Reges Persarum non in Ninive regnabant, sed in Susis, aut Babylone, ut ex libro Danielis, et libro Esther, necnon ex profanis omnibus historicis cognosci potest.

Quarto, Nabuchodonosor, de quo in lib.

Judith, occupare conatus est Ciliciam, Damascum, et Palestinam, Judith I; at Cambyses, et Darius non erat cur id conarentur, cum eas regiones pacifice possiderent, ut perspicuum est ex lib. I. Esdræ cap. IV. et V.

Quinto, filii Israel paraverunt se ad pugnam contra Nabuchodonosor, Judith IV; at tempore Cambysis et Darii, nec poterant, nec valebant filii Israel resistere ullis Regibus, et maxime Regibus Persarum, quibus subjecti erant adeo, ut ad nutum eorum, vel inciperent, vel desisterent Templum ædificare, ut videre est in lib. I et II. Esdræ.

Sexto, temporibus Judith summus Sacerdos erat Eliachim, qui et Joachim dicebatur, Judith IV et XII; at tempore Cambysis et Darii Hystaspis erat Jesus Josedech, ut patet ex lib. II. Esdræ c. II. et ex Zach. III. Tempore autem Ochi summus Sacerdos erat Jaddus, qui occurrit Alexandro Magno, aut certe pater ejus Jonathas, ut colligitur ex lib. II. Esdræ cap. 12.

Septimo, metuebant filii Israel, ne Nabuchodonosor everteret Hierusalem, et Templum Domini, Judith IV; at tempore Cambysis, nec Hierusalem, nec Templum exstabant, quippe quæ jam eversa, et incensa fuerant a Chaldeis: tempore autem Darii Hystaspis, Templum quidem reedificatum est, sed non Civitas Hierusalem. Præterea cum Darii isto jubente Templum reedificatum sit I. Esdræ VI., quomodo credibile est timuisse Judæos, ne ab eodem iterum everteretur?

Octavo, Holofernes interrogavit, Judith V., quis esset populus qui habitabat in Judæa, quæ potentia ejus, quis Rex, quæ multitudo? At certe Rex Persarum, et Principes ejus nihil horum ignorare poterant, cum paulo ante Judæos a se dimisissent.

Nono, filii Israel cum se pararent ad bellum contra Holofernem, muris circumdederunt vicus suos per omnem Samariam usque Jericho, Judith IV; at tempore Cambysis et Darii, non habitabant Judæi in Samaria, sed Gentiles, ut habetur I. Esdræ IV., nec poterant Judæi muris circumdare ipsam Hierusalem; quanto minus omnes vicus per circumcivitum.

Decimo, scribitur in fine libri Judith, pacem fuisse in Israel toto tempore quo supervixit Judith, et multis annis postea: vixit autem Judith annis 405., ut ibidem habetur.

At post annum 43 Ochi, quo vult Sulpitius gestum esse bellum Holofernis, usque ad Ptolomæum Lagi, qui iterum debellavit Judæos, non sunt nisi triginta anni; debuisset ergo tunc Judith esse annorum 80 vel 90.

Undecimo, Nabuchodonosor anno decimo tertio regni sui bellum gessit contra filios Israel, Judith II; at Cambyses non regnavit nisi octo annos, teste Herodoto lib. III; non igitur ipse est ille Nabuchodonosor.

Duodecimo, accedat probabilis conjectura ex numero Majorum ipsius Judith, Nam in libro Judith cap. VIII, numerantur patres et avi aliquæ majores Judith usque ad Simonem filium Ruben, vel ut correctius videtur habere Græci codices, filium Israel, et inveniuntur solum quindecim: in libro autem I. Esdræ cap. VII numerantur majores ipsius Esdræ, qui floruit tempore Cambysis, et Darii usque ad Aaron, et inveniuntur septemdecim, quibus si addas alios usque ad Levi fratrem Simeonis, erunt viginti. Cum igitur a Jacob Patriarcha usque ad Judith sint multo pauciores generationes, quam ab eodem Jacob usque ad Esdræ, recte conjicimus, Judith multo antiquiorem fuisse, quam Esdræ, qui tamen ut diximus, temporibus Cambysis et Darii maxime floruit.

Jam vero posteriores illæ sententiæ, quæ historiam Judith ad tempora Sedecie, vel Josiæ referunt, duabus rationibus refelluntur. Prima ratio talis est. In libro Judith c. ult. legimus, nullum fuisse qui vexaret Israel toto spatio vitæ Judith, et multis annis postea. Vixit autem Judith, ut ibidem legimus, usque ad annum centesimum quintum, nec erat vetula, sed puella quando interfecit Holofernem, ut colligitur ex eo quod puella vocatur, Judith XII. Igitur pax fuit in terra Israel annis octoginta vel nonaginta, At ab initio regni Josiæ, usque ad bellum, quod intulit Rex Ægypti Joachaz Regi Judæ, non fuerunt nisi anni triginta, IV. Reg. XXIII, ab initio autem regni Sedecie usque ad bellum, quod intulit Nabuchodonosor, non sunt nisi anni novem, IV. Reg. XXV. Itaque nisi fuerit Judith quando Holofernem occidit annorum circiter 80. aut centum, non potest esse verum, quod Scriptura dicit, in omni spatio vitæ ejus, et multis annis postea non fuisse qui perturbaret Israel.

Alteram ratio est, quia tempore Judith Sacerdos magnus erat Eliachim, qui et Joachim dicebatur, ut patet Judith IV et XV; at tem-

pore Josiæ Sacerdos magnus erat Helcias, IV. Reg. XXIII, tempore autem Sedeciæ erat Saraja, IV. Reg. XXV.

Nobis igitur dicendum videtur, historiam Judith incidisse in tempora Manassæ Regis Juda. Siquidem eo tempore regnabat apud Medos Dioces, qui Ecbafana ædificavit, teste Eusebio in Chronico, atque hunc Scriptura nostra Arphaxat appellat. Item eo tempore regnabant Assyriorum Reges in Ninive, ut constat ex IV. Regum XIX et ex Tobia cap. I. Credibile autem est, eum qui in libro Judith dicitur Nabuchodonosor, alio nomine dictum esse Merodach Baladan, qui fuit etiam Rex Babylonis. Nam post Sennacherib regnavit sub finem regni Ezechie patris Manasse Assar Addon IV. Reg. XIX. post Assar Addon regnavit Merodach Baladan, cuius fit mentio IV. Reg. XX. et Hierem. L. necnon Isai. XXXIX., qui quidem Rex Babylonis erat, sed transtulit ad se etiam regnum Assyriorum, et propterea nulla deinceps in Scripturis mentio fit Regum Assyriorum, sed solum Babylonis.

Cæpit autem regnare tertio anno Manassæ, ut probabiliter, et ex conjecturis colligimus (nam certum initium regni ejus ex nullo auctore probato haberi potest) quocirca annus ejus decimus tertius, in quo bellum movit contra Judæos duce Holoferne, incidit in annum 16. Manassæ, quem Manassem paulo ante captivum duxerat in Babylonem.

Exstabant etiam tunc Hierosolyma et Templum Domini, quorum fit mentio in historia Judith cap. IV. Vivebat quoque eo tempore Sacerdos magnus Eliachim, ut patet ex Chronologia Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani, qui enumerans Pontifices Judæorum, inter Sobnaam qui fuit Pontifex tempore Ezechie, et Helciam qui fuit tempore Josiæ, ponit Eliachim: constat autem inter Ezechiam et Josiam intercessisse Manassem; convenit etiam id cum lib. IV. Reg. XVIII., ubi Eliachim nominatur inter præcipuos sacerdotes, et magis etiam quadrat cum prophetia Isaiæ cap. XXI. ubi predictur depositio Sobnæ impuri Pontificis, et exaltatio Eliachim in locum ejus.

Præterea facile est hæc ratione invenire tempus illud longissimæ pacis, quod fuit toto tempore vitæ Judith, et deinceps multis annis. Nam Manasses initio sceleratissimus fuit, ac propterea Deo permittente victus fuit a Rege Babylonis, qui terram Juda devastatam,

et ipsum Regem victum in Babyloniem abduxit: deinde tamen peccatum suum agnovit, et in patriam remissus tranquillissime vixit, ut habetur lib. II. Paral. cap. XXXIII.

Ab hac Manasse captivitate usque ad regnum Joachaz filii Josiæ summa pax fuit in terra Juda: quantum hoc tempus fuerit Scriptura non indicat, sed facile colliguntur anni 72. Nam Manasses regnavit annos 55., e quibus accipio 39. post captivitatem ejus. Constat enim initio regni eam captivitatem accidisse, ut etiam Josephus annotavit l. X. Antiq. cap. 5., et ut diximus paulo ante, annus decimus tertius Regis Assyriorum et Babyloniorum incidit in annum Manassæ decimum sextum. Annis 39. addendi sunt duo anni, quibus post Manassem regnavit Ammon filius ejus, IV. Reg. XXI. ita erunt 41. his adduntur anni 31. quibus post Ammon regnavit Josias, IV. Reg. XXII. et efficiuntur 72.

Jam hoc idem tempus ostendemus fuisse post mortem Holofernis usque ad finem vitæ Judith. Judith vixit usque ad annum 105.; (sic enim intelligi debet quod habetur de numero annorum Judith in fine libri, ut clarior colligitur ex Græco textu) ex quibus annis detrahendi sunt illi quos vixit ante occasionem Holofernis, quos pono fuisse quadraginta. Nam etsi tempus certum definire non possim, cum nullus auctor hoc tradat, potuit tamen ita esse. Ea enim ætate adhuc potuit esse pulcherrima, et judicari ab Assyriis puella propter incredibilem pulchritudinem, præsertim quia, ut habetur Judith X., Dominus ei contulerat, non sine novo miraculo, quemdam eximium splendorem, ut incomparabili pulchritudine omnium oculis appareret. Quamquam etiam naturaliter aliquæ femine ita conservant formam corporis, ut quamvis grandævæ sint, tamen juvenule judicentur. Certe Sara annorum 65. vel etiam 90, tam juvenis et formosa videbatur, ut quocunque iret, a Regibus adamaretur et raperetur. Vide Genes. XII. et XX. Jam igitur si ex annis 105. detraherentur 40, supererunt 65 anni continuæ pacis usque ad mortem Judith, quibus addo alios septem, ut illud etiam verum sit, quod additur in libro Judith, post mortem ejus multis annis non fuisse qui perturbaret Israel; habemus igitur annos 72, quos quærebamus.

Dices fortasse: Si tempore Regis Manassæ contigit hæc historia; quare in præparatione illa ad bellum, quæ narratur in hoc

libro, nulla fit mentio Regis? cur negotium hoc totum tribuitur magno Sacerdoti?

Respondeo: fortasse hoc bellum incidisse in ipsam captivitatem Manasse, et idcirco Rege absente, per Pontificem negotia regni procurata fuisse: fortasse etiam regis mentio facta non est, quia non accessit bellum ad ipsam urbem Hierusalem, ubi Rex erat.

Quod autem habetur Judith IV: Sacerdotem Eliachim scripsisse ad omnes Hebræos, et deinde circumvisse omnem Israel, ut eos ad constaniam hortaretur, non est mirandum. Nam etiam tempore Ezechie idem Eliachim, quamvis nondum esset summus Sacerdos, nomine Regis multa faciebat, ut patet ex lib. IV. Reg. cap. XVIII. et Isaias prædixerat cap. XXII. fore, ut Eliachim esset quasi pater omnium habitantium Hierusalem. Ac tum præcipue credibile est, summa negotia et periculosa tractata esse per summum Sacerdotem, quando Rex de captivitate reversus, et ad Deum serio conversus erat. Nam etsi non est improbabile, adhuc Rege captivo bellum hoc gestum, probabilis tamen videtur, eo jam reverso gestum esse.

Sed rursus objicies: colligi ex quinto capite libri Judith, bellum hoc Holofernis contra Judæos gestum esse paulo post reditum ex captivitate Babylonica, sic enim legimus: *Nam et ante hos annos cum recessissent a via, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt præteritis a multis nationibus, et plurimum eorum captivi abducti sunt in terram non suam: nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione quæ dispersi fuerant, advenati sunt, et ascenderunt montana hæc omnia, et iterum possident Hierusalem, ubi sunt Sancta eorum (1).*

Respondeo: non esse intelligendum hunc locum de captivitate Babylonica, sed de variis afflictionibus præcedentibus. Nam si sermo esset de Babylonica captivitate, non dicerentur Judæi exterminati a multis nationibus, sed ab una, id est, Chaldæorum: nec dicerentur plurimi abducti captivi, sed omnes; fuit enim generalis captivitas Babylonica, paucissimi enim remanserunt relicti a Nabuchodonosor, et illi ipsi paulo post fugerunt in Ægyptum, IV. Reg. XXV. Ita dispersio ac desolatio plenissima fuit.

Igitur loquitur Scriptura de variis afflictio-

nibus populi Judæorum, quas variis temporibus a variis nationibus passus est, sed præcipue de illa ultima, quæ acciderat cum caperetur Manasses: tunc enim tota regio devastata fuit, et Rex ipse cum aliis multis captus, et ductus in Babylonem, et multi etiam dispersi, fugatique in varia loca. Quod autem additur: *Nuper autem reversi ex dispersione, etc. vel intelligitur de reversione Regis Manassæ cum suis ex Babylone, vel (si absente Rege gestum est hoc bellum) intelligi poterit de reversione ex iis locis ad quæ fugiendo pervenerant, cum Rex Assyriæ vastaret regionem ipsorum.*

Nec vero movere quemquam debet, quod in textu Græco additur, etiam Templum fuisse solo æquatam, quando dispersi sunt Judæi. Nam illa verba supposita videntur, quandoquidem sanctus Hieronymus, qui fidelissime transtulit hunc librum ex Chaldæo sermone in Latinum, nihil de eversione Templi in sua editione posuit. Et fortasse ista additio Græci textus in causa fuit, cur tot gravissimi auctores, Eusebius, Augustinus, Sulpitius, Beda in hac historia suo tempore collocanda decepti fuerint.

CAPUT XIII.

De libro Sapientie.

Liber Sapientie testimonium habet ab antiquis Conciliis et Patribus. Concilium Sardicense in epist. ad omnes Episcopos, cujus meminit Theodoretus lib. II. hist. cap. 8, ex c. VII. hujus libri probat, filium Dei esse verum omnium effectorem et verum Deum; Concilium item Toletanum II. cap. 1. librum Sapientie Scripturam sacram nominat.

Denique Patres idem docent. Nam Dionysius c. IV. divinorum nom. ut librum sacre Scripturæ citat, Melito Asianus in epist. ad Onesimum, in Catalogo sanctorum Scripturarum Sapientiam ponit. Cyprianus in lib. De habitu virginium: « Cum dicat, inquit, Scriptura divina: quid nobis profuit superbia, etc. » Similiter Cyrillus lib. II. In Julianum, ultra medium, vocat Scripturam divinam. B. Augustinus ex professo docet et

(1) Judith. V. 22.

probat, ex hoc libro posse confirmari dogmata, et librum esse Canonicum, lib. I. de præd. cap. 14.

Et quoniam Kemnitius incredibili impudentia hunc locum Augustini truncate citat, et assertit aperte, ex hoc loco colligi hunc librum non fuisse Augustino divinum et infallibilis veritatis; totum locum audiamus: « Quod, inquit, a me quoque positum, nimirum testimonium de libro Sapientie, fratres istos ita respuisse dixistis, tanquam non de libro Canonico adhibitum. Quasi et excepta hujus libri attestazione, res ipsa non clara sit, quam volumus hinc doceri. » Hæc citat Kemnitius.

Sed audiamus quæ in eodem capite infra ponuntur: « Non debuit repudiari sententia libri Sapientie, qui meruit in Ecclesia Christi de gradu Lectorum Ecclesie Christi tam longa annositate recitari, et ab omnibus Christianis, ab Episcopis usque ad extremos laicos, Fideles penitentes, Catechumenos cum veneratione divinæ auctoritatis audiri. » Et infra: « Oportet ut librum istum Sapientie omnibus Tractoribus anteponant, quoniam sibi eum anteposuerunt etiam temporibus proximi Apostolorum egregii Tractorum, qui eum testem adhibentes, nihil se adhibere nisi divinum testimonium crederent. » Adde, quod omnes Veteres hunc librum Salomonis esse asserunt; ex quo manifeste sequitur esse canonicum. Eusebius lib. IV. hist. c. 22. dicit, Hegesippum et Irenæum et omnem antiquorum chorum hunc librum Salomonis esse existimasse. Pari ratione Tertullianus de præscript. Cyprianus serm. de mortalitate. Hilar. in Ps. CXXVII. Ambrosius serm. 8. in Ps. CXVIII. Basilus lib. V. contra Eunomium. Epiph. hæres. Anomæorum, nomine Salomonis hunc librum citant. Quod vero B. Hieronymus Præfatione in libro Salomonis hunc librum dicit a multis putari Philonis Judæi, et B. Augustinus lib. II. doctr. Christ. cap. 8. dicit esse Jesu filii Sirach, non est contrarium communi sententiæ Doctorum. Nam sententiæ quidem sunt Salomonis, non Philonis, ut Veteres dicunt, et clarissimum est ex c. IX., ubi auctor libri dicit: *Tu elegisti me regem populo tuo, et dixisti me adificare Templum in monte sancto tuo*, etc. (1), tamen collecte sunt hæ sententiæ ab aliquo alio, qui a multis putatur Philo, non ille qui fuit post Christum, sed

(1) Sap. IX, 7.

alius antiquior, qui quidem verbis Græcis Salomonis sententiæ complexus est, Spiritu sancto dictante, sicut Proverbiorum XXV, dicuntur parabole illæ Salomonis translatae in librum a viris Ezechie Regis Juda, cum antea forte in schedulis haberentur. B. Augustinus autem sententiæ retractavit lib. II. Retract. cap. 4.

Joannes Calvinus lib. I. Insit. cap. 11. §. 8. librum Sapientie mendacii coarguit: « De idolorum, inquit, origine publico fere consensu receptum est, quod in libro Sapientie habetur: primos scilicet extitisse eorum auctores, qui hunc honorem detulerunt mortuis, ut ipsorum memoriam superstitiose colerent: et sane fateor, perversum hunc morem fuisse vetustissimum, nec facem fuisse nego, qua accensus hominum ad idolatriam furor magis exarsit: non tamen concedo hunc fuisse primum mali fontem. Idola enim jam fuisse prius in usu, quam ista in consecrandis imaginibus mortuorum ambitio invaluisse, cujus apud profanos Scriptores crebra sit mentio, constat ex Mose; cum Rachelen narrat furatam esse patri suo idola, non secus ac de communi vitio loquitur. » Hæc ille, qui satis aperte falsum esse contendit quod habetur Sap. XIV. de orig. idolorum. At Calvinus assumit falsum, et deinde colligit aliud falsum. Assumit enim ante Rachelis tempora non fuisse idola quæ hominum figuram referrent: et cum constet tunc aliqua idola fuisse, deducit, prima idola non fuisse imagines hominum, ut liber Sapientie docet. At falsum assumit: nam in primis ista ipsa idola, quæ furata est Rachel, erant imagines hominum: vel potius imago hominis. Una enim tantum erat imago, sed nomine multitudinis utitur Scriptura, quia illud nomen in Hebræo non habet numerum singulare. Vox Hebræa est הַיְדִיִּים quæ quidem idolum significat, hominis figuram representans, et quod arte diaboli loquebatur et responsa dabat. Quod hominis figura sit הַיְדִיִּים patet ex I. Reg. XIX. ubi Michol cum vellet erere Davidem de manibus Saul, emisit illum per fenestram, et in lecto, loco ejus posuit simulacrum quod hominem referret, in Hebræo est הַיְדִיִּים pro eo, quod nos habemus statuum, vel simulacrum. Quod autem ista idola loquerentur, patet ex Ezechiele XXIV. ubi enim nos legimus: *Interrogavit idola; in Hebræo est הַיְדִיִּים et similiter Za-*

chariæ X. ubi legimus: *Simulacra locuta sunt inutile*. Deinde certum est Belum primum Regem Assyriorum, qui fuit ante Rachelen, immo et ante Abraham, fuisse pro Deo habitum post mortem, ut Eusebius testatur initio Chronicæ; et statuum illi a Nino filio positam, fuisse primum idolum publice propositum ad adorandum, docet Ambrosius in primum cap. ad Rom. sive quicumque fuit eorum Commentariorum auctor, et B. Cyrillus lib. III. in Julianum non procul a fine. Denique initium idolorum fuisse fabricationem imaginum humanarum in memoriam defunctorum, ut liber Sapientie docet, testatur Cyprianus initio libri de Idolorum vanitate, Chrysost. hom. 87. in Matth. Hegeppus apud Hieronymum in libro De viris illustribus, et alii passim.

Sed objicies: si statua erecta Belo a Nino filio fuit primum idolum, quomodo verum est quod liber Sapientie dicit, primum idolum factum esse a patre in memoriam filii? Respondeo, statuum Beli fuisse primum idolum publice ad adorandum propositum: at primum idolum absolute fuisse imaginem filii mortui a parente factam, et privatim honoratam. Inde enim invalescent prava consuetudine (ut in eodem c. XIV. Sap. dicitur) cepta sunt tyrannorum imperio publice coligmenta.

CAPUT XIV.

De Ecclesiastico.

Librum Ecclesiastici, quod ex eo multa dogmata Fidei luculenter probentur, vehementer Calvinus odit: « Unde, inquit in Antidoto, melius faciem haurirent? » nec tamen habet aliquid, quod ei objiciat. Nos autem contra, multis Veterum testimoniis auctoritatem ejus libri confirmare possumus. Clemens Alexandrinus lib. VII. Stromatum prope extremo, citans cap. IV. Ecclesiastici sic ait: « Sequentes autem Scripturas confirmemus quod dictum est. » Sanctus Cyprianus lib. III. epist. 9. citans cap. VII. « Sed et Salomon, inquit, in Spiritu sancto constitutus testatur, et docet. » Epiphanius in hæres. Anomæorum numerat inter sacros ac divinos libros Sapientiam Salomonis, et filii

Sirach, id est, Ecclesiasticum. Ex quo intelligimus, eundem Epiphanium, cum in lib. de mens. ponder. dicit, hos libros non esse receptos, de sententiâ Judæorum esse locutum. B. Ambrosius lib. IV. de Fide cap. 4. verba Ecclesiastici ex cap. XXIV. divina oracula nominavit. Beatus Augustinus in libr. ad Orosium contra Priscillianistas: « Clamat, inquit, Scriptura divina: *Altiora te ne quaeris*, quæ sententiâ Ecclesiastici nostri est. Denique Clemens, et Cyprianus locis citatis, Sixtus II. in epist. ad Gratium, Damasus in epist. ad Episcopos Italiae, Basilus lib. IV. In Eunomium, Ambrosius in cap. VII. prioris ad Corinth. Hieron. in cap. X. Ecclesiasticæ, et Gregor. lib. X. Moralium cap. 14. hunc librum non solum citant, sed etiam Salomoni attribuant: nunquam autem dubium fuit, quin Salomonis libri canonici ac divini habendi essent. At Epiphanius in hæresi Anomæorum, et ubi nonnulli auctorem libri hujus Jesum Sirach esse volunt. Respondeo, facile potuisse fieri, ut Jesus Sirach sententiâ Salomonis a se diligenter collectas in unum volumen redegerit, ita uterque auctor dici poterit.

CAPUT XV.

De libris Machabæorum.

Libri Machabæorum, præter communia testimonia, testimonium habent, et honorifice producentur a S. Cypriano in libr. de exhort. martyr. cap. XI. a S. Greg. Nazian. in oratione de Machabæis, a S. Ambrosio lib. II. de Jacob. c. 10, 11, 12, et ab aliis passim qui eosdem libros Scripturam divinam disertis verbis appellunt. S. Cyprianus lib. I. ep. 3. ad Cornelium, et Isidorus lib. VI. Etymologiarum c. 4. S. autem August. (cui multum auctoritatis saepe Calvinus tribuit) lib. XVIII. de Civit. Dei cap. 36. inquit: « Machabæorum Libri, quos non Judæi, sed Ecclesia pro canonicis habet. » Et lib. II. contra epistolas Gaudentii cap. 23. eorumdem librorum auctoritatem studiose defendit, Scripturam sanctam eos appellans. Sed adversariorum argumenta videamus.

Primum objicit Calvinus lib. III. Insit.

cap. 3. §. 8. quod auctor horum librorum laudat praeceptorum zelum, et superstitiosum factum Judae Machabaei, qui pro mortuis sacrificium offerri jussit, II. Machab. 12. Nam praeterquam quod superstitiosum est pro quibuscumque mortuis orare, accedit etiam, quod isti, pro quibus Judas orare jussit, decesserant lethali crimine obligati, pro quibus non esse orandum etiam Catholici docent: sic autem eos decessisse patet; nam ut ibidem dicitur: *Invenimus autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, a quibus lex prohibet Judaeos* (1), quae habetur Deut. VII. 25.

Respondeo: orare pro mortuis, quos non est certum esse in caelo, vel in gehenna, pium et religiosum esse, ut ostendimus suo loco: nunc satis sit opponere Calvino Augustinum, qui ex hoc ipso loco probat, pium esse orare pro mortuis, in epist. LXI. ad Dulcitium, lib. I. de moribus Ecclesiae c. 23. et lib. de cura pro mortuis cap. 4. Itaque tantum interest inter spiritum Augustini et Calvinum, ut Augustinus quia libros Machabaeorum credit esse canonicos, inde colligat bonum esse orare pro mortuis; Calvinus quod existimet malum esse orare pro mortuis, inde deducat libros Machabaeorum non esse canonicos. Ad illud autem quod objicitur, respondeo: Judam pie existimasse eos in articulo mortis dolorem de peccato suo coram Deo concepisse, et misericordiam apud Dominum invenisse, quod significant illa verba: *Quia considerabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam habent repositam gratiam* (2).

Secundo objicit Calvinus in Antidoto Concilii: non posse hujus libri auctorem haberi canonicum, cum lib. II. cap. ult. veniam petat erratorum. Adde quod cap. II. ait: « Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, imo vero negotium plenum vigiliarum et sudoris assumpsimus. » Quibus verbis indicat se humano more hunc librum composuisse; Auctores enim vere sacri non ingenio et labore suo, sed Spiritu sancto revelante scripserunt, ut patet Hierem. XXXVI, de Hieremia, qui tanta facilitate dictabat Notario suo Baruch ea quae Deus ei revelabat, ut ex libro aliquo legere videretur.

Respondeo: Deum quidem esse auctorem omnium divinarum Scripturarum, sed aliter

tamen adesse solitum Prophetis, aliter aliis, praesertim historicis. Nam Prophetis revelabat futura et simul assistebat, ne aliquid falsi admiscerent in scribendo, et ideo Prophetae non alium habuerunt laborem, quam scribendi, vel dictandi: aliis autem Scripturis Deus non semper revelabat ea quae scripturi erant, sed excitabat, ut scriberent ea quae viderant, vel audierant, quorum recordabantur, et simul assistebat ne falsi aliquid scriberent: quae assistentia non faciebat ne laborarent in cogitando et quaerendo quid et quomodo scripturi essent. Quare S. Lucas praefatione in Evangelium a se scriptum testatur, se assecutum omnia diligenter quae ad Evangelii descriptionem pertinebant, idque ab iis, qui ipsi audierant et viderant, et ministri fuerant sermonis. Quod autem ad veniam attinet, non petit veniam iste auctor erratorum, quippe qui nulla esse sciebat; sed orationis minus polite: quemadmodum etiam B. Paulus se imperitum sermone confitetur II. Cor. XI.

Objectio tertia aliorum, II. Machab. I. dicitur: *Cum in Persidem ducerentur patres nostri* (3): at certum est, non in Persidem, sed in Babylonem abductos fuisse Judaeos; non igitur veram historiam narrat auctor hujus libri. Nonnulli valde laborant ut ostendant quando in Persidem ducti fuerint Judaei, sed existimo rem esse facillimam. Nam auctor hujus libri Persidem vocat, non solum eam regionem quae proprie dicitur Persis, sed etiam alias finitimas: id patet ex libro I. Machab. cap. VI., ubi nuntius qui venit in Babylonem ad Antiochum, dicitur venisse ad eum in Persidem. Neque iste loquendi modus ab aliis Scripturibus alienus est, cum Chrysostomus homil. VI. in Matth. dicat, Judaeos ex captivitate Persica liberatos.

Objectio quarta, II. Machab. II. dicitur: Hieremias, cum spoliaretur et incenderetur Hierusalem et Templum a Chaldaeis, abscondisset tabernaculum, et arcam federis in spelunca quadam montis Nebo; et dixisse, locum illum fore occultum donec Deus iterum congregaret populum suum. At hic duo mendacia continentur. Unum quod Hieremias illud fecerit: nam antequam urbs a Chaldaeis caperetur, Hieremias semper fuit in carcere, et erat invisus pene omnibus in Hierusalem, ut habetur Hierem. XXXVII et XXXVIII,

quocirca nec per se, nec per alios potuit id efficere: postquam autem capta est urbs, Chaldaei omnia diripuerunt, ut habetur IV. Reg. ult., proinde non remansit aliquid quod Hieremias posset abscondere. Alterum mendacium est, quod iterum revertentes a captivitate essent Arcam et Tabernaculum habituri; non enim unquam eam postea habuerunt.

Respondeo: potuisse illud optime fieri, et ante spoliationem urbis et Templi (ut Epiphanius sentit in vita Hieremiae) et etiam postea, ut alii volunt. Ante quidem: non tempore Sedeciae, sed Joachin, ter enim Nabuchodonosor venit in Judaeam, et abduxit inde captivum Regem et populum. Primum tempore Joachin, ut habetur II. Paralip. ult. Secundo, tempore Joachin, ut habetur IV. Reg. XXIV. Tertio, tempore Sedeciae, IV. Reg. XXV. Tametsi autem tempore Sedeciae Hieremias fuerit fere semper in carcere, et omnibus invisus; tamen tempore Joachin liber erat et magnae auctoritatis, ita ut credibile sit, ad ejus persuasionem Joachin sponte se tradidisse Regi Babylonis. Constat enim Hieremiam hoc suavis, Hier. XXVII., et simul constat Joachin id fecisse, Hierem. XXIX. Potuit igitur Rege consentiente, Arcam et Tabernaculum asportare: potuit etiam posteaquam civitas capta est; nam Hieremias a Nabuchodonosor maxime fiebat, ut patet Hier. XXXIX. Non fuisse autem a militibus diripientibus urbem Hierosolymam ablata Arcam aut Tabernaculum, satis patet ex Hier. LII, ubi enumerantur omnia, quae ex Templo Domini Chaldaei abstulerunt, usque ad phialas et mortariola; et Arca ac Tabernaculi nulla mentio fit. Neque vero alterum est mendacium, quod rursus Arca inveniendi esset, quando iterum congregaretur populus: nam non loquebatur Hier. de illa congregatione, quae fuit tempore Cyri; sed vel de tempore novissimo, quod proxime diem iudicii praecedet, ut vult Epiphanius in vita Hierem., vel mystice intelligendum est, Arcam apparituram, id est, Christum in carne venturum in nova populi congregatione, ut exponit Rupertus lib. X. De victoria verbi cap. 21.

Objectio quinta. Lib. I. Machab. cap. I. Alexander Magnus primus regnasse dicitur in Graecia, et hoc falsum videtur, cum non fuerit Alexander primus, sed ante illum multi fuerint Reges Lacedaemoniorum, Macedonum, Corinthiorum, Atheniensium, etc. ut

ex Chronico Eusebii patet. Praeterea ibidem dicitur Antiochum illustris regnasse anno 137 regni Graecorum: cum tamen constet ex eodem Eusebio, Antiochum regnasse anno 136., tot enim sunt anni a primo anno Monarchiae Graecorum usque ad Antiochum.

Denique lib. I. cap. VIII. dicuntur Romani singulis annis committere uni homini magistratum suum et omnes uni obedire: at hoc est falsum, nam duo Consules eo tempore creabantur.

Respondeo: Scripturam, cum dicit Alexandrum primum regnasse in Graecia, non de regno quocumque, sed de Monarchia Graecorum loqui: et cum dicit, Antiochum illustrem regnasse anno 137. regni Graecorum, non numerare annos ab Alexandro, sed a Seleuco, qui post Alexandrum I. regnavit in Syria, ut monet Eusebius in Chronico: quia enim Judaea pars est Syriae, a primo Rege Syriae annos numerabant Judaei: a Seleuco autem ad Antiochum sunt anni 137., quibus si addas annos 19, qui sunt ab Alexandro ad Seleucum, erunt anni 156. Ad illud autem de Romanis respondeo: unius tantum Consulis mentionem fieri, quia in more apud Romanos positum erat, ut alternis diebus Consules imperarent. Cujus rei testis esse potest infelix exitus pugnae Cannensis, cujus causa temeritas quidam Consulis, pene quem eo die imperium erat. Itaque licet duo Consules essent, uni tamen commissa esse Respublica videbatur. Idque institutum est ab ipso primo exortu Consularis dignitatis, ne videlicet (ut ait Livius I. II.) si duo simul Consules imperarent, Regibus exactis, non remotus sed duplicatus terror videretur.

Objectio sexta. Lib. I. Mach. c. IV. Judas legitur purgasse Templum anno 148., id est, uno anno ante obitum Antiochi, qui obiit anno 149. ut dicitur I. Mach. VI. at id repugnat lib. II. cap. X. ubi habetur, Judam purgasse Templum biennio post mortem Antiochi. Praeterea lib. I. c. VI. dicitur Antiochus illustris mortuus in Babylonia in lecto suo pro dolore animi, quia non successerat ei negotia sicut optaverat: at lib. II. cap. I. dicitur membratim caesus cum multis ex suis in templo Nanea; et rursus lib. II. c. IX. dicitur mortuus cum dolore interno viscerum, tum quia de curru in itinere ceciderat. Denique lib. I. c. IX. dicitur Judas mortuus anno 152. at lib. II. cap. I., dicitur scripsisse epistolam anno 148. quod si esse

(1) II. Mach. XII. 40. — (2) Ibid. V. 45. — (3) Ibid. I. 19.

verum, anno 36. post mortem suam eam scripsisset. Hæc omnia, cum tam male inter se coherereant, manifesta indicia falsitatis præbent.

Ad primam argumenti hujus partem Sixtus Senensis ut respondeat, scribit in l. VIII. Bibliothecæ sanctæ, bis factam esse Templi repurgationem: sed neque id verum esse videtur, neque ad argumenti solutionem necessarium. Et quidem verum non esse satis indicat Scriptura, cum omnia quæ de hac repurgatione uno in loco refert, referat etiam in alio. Non esse autem necessarium inde probatur; quia posita una tantum repurgatio, in utroque loco adhuc nulla est in hoc libro repugnantia. Tametsi enim repurgatio Templi in lib. I. c. IV. narratur ante mortem Antiochi, et lib. II. c. X. narratur post mortem Antiochi; tamen hoc posteriore loco narratur quidem post mortem Antiochi, sed non assertit facta post mortem Antiochi. Voluit enim auctor absolvere quæ de Antiocho dicturus erat, et tum demum redire ad Judam et Templi repurgationem: quod autem dicitur facta post biennium; non significat post biennium a morte Antiochi, sed post biennium a profanatione. Nam profanatum fuit Templum anno 143., ut dicitur lib. I. c. I., et post biennium exactum anno 148. repurgatum fuit, ut habetur lib. I. c. IV. Quare recte Eusebius in Chronico, et Joseph. lib. XII. Antiquitat. cap. X. scribunt, Templum repurgatum tertio anno a profanatione, id est, post biennium jam exactum.

Quod attinet ad alteram partem argumenti; conveniunt fere omnes, eundem esse Antiochum, Epiphanem videlicet, cujus mors describitur lib. I. c. VI. et lib. II. c. IX. nam potuit in itinere corripit doloribus viscerum, et cadere ex curru, ut dicitur lib. II. c. IX. et postea sic æger pervenire in Babylonem, et ibi addito dolore animi ex nuntio ad se ollato rei male gestæ in Judæa a suis, tandem mori. At de Antiocho, cujus mors describitur lib. II. cap. I., maxima quæstio est. Aliqui volunt esse Antiochum magnum, ut Lyranus in hunc locum et quidam alii: sed hoc esse non potest. Nam Antiochus magnus obiit antequam Judas, qui hanc epistolam scripsit, Dux Judæorum esset, nec fuit ullum bellum Judæis cum Antiocho magno. Alii volunt esse Antiochum Demetrii filium, qui etiam Triphon, seu Griphus dicitur ab Eusebio. Ita Rupertus lib. X. de victoria verbi, cap. VI.: sed neque hoc potest esse

verum. Nam tempore istius Antiochi, non Judas, sed Joannes Hircanus dux Judæorum erat, et tamen Judas epistolam scribit. Præterea epistola scribitur Aristobulo magistro Ptolomæi Philometoris, quem constat ex Eusebio in Chronico fuisse tempore Judæ, id est, diu ante tempora Antiochi Griphi.

Dicendum igitur est, hunc Antiochum esse Antiochum Epiphanem, illum ipsum de quo agitur in lib. I. c. VI. et lib. II. cap. IX. nam tunc vivebat Judas qui epistolam scripsit, et etiam Aristobulus ad quem scripta est. Præterea iste fuit primus et summus ex Regibus Syriæ inimicus Judæorum, ut merito de ejus morte tanta lætitia esset in Judæa.

Denique quod dicitur lib. II. c. IX. de Antiocho illustri, quod templum in Perside spoliare voluit, et turpiter fugatus est, omnino convenit cum eo quod hic dicitur de isto Antiocho, quod in templo Nannææ ceciderit et percussus fuerit, et quod multi ejus milites membratim cæsi fuerint. Neque vero necesse est affirmare illic eum interiisse, ubi dicitur cecidisse; cecidisse enim dici potest, quoniam exercitus ejus fusus fugatusque est. Quemadmodum Gen. XIV. Regem Sodomorum in prælio cecidisse narrat Scriptura divina, et tamen paulo post eum viventem et Abraham occurrentem introducit. Itaque Antiochus in eo sensu dicitur cecidisse, quoniam exercitus ejus cæsus percussusque fuerat, et ipse turpi fuga elapsus, forte etiam vulneratus, in ipso itinere de curru cecidit, et paulo post mortuus est.

Ad tertiam probationem aliqui respondent: non esse Judam Machabæum, sed aliquem alium qui eam epistolam scripsit. Ita Rupertus lib. X. de victoria verbi cap. 13. sed non videtur id esse verum. Nam anno 188., non Judas, sed Joannes Hircanus Dux Judæorum erat; nec ullus fuit ex duobus Judæorum qui vocaretur Judas præter unum Machabæum: nec est verisimile, cum Senatu et populo in titulo litterarum alium nominari quam Principem. Alii volunt, hunc Judam esse quidem Machabæum, sed annos qui initio litterarum ponuntur supputari, non more Græcorum a Seleuco, sed more Hebræorum ab anno duodecimo Assueri, quo liberati fuerunt omnes Judæi a nece, opera Esther Reginæ. Ita Lyranus et Hugo Cardinalis in hunc locum, quos fere recentiores omnes sequuntur. Sed primum non videtur credibile in his libris semper annos supputari more Græcorum, præterquam in hoc

uno loco: deinde etiam numerando ab anno duodecimo Assueri, non potest incidere annus 188. in tempora Judæ Machabæi. Lyranus enim, quem cæteri sequuntur, ita computat: ab anno 12. Assueri usque ad finem regni ejus sunt anni 29.: his addantur sex anni quibus regnavit Darius filius Assueri, et sunt 35. quibus si rursus addantur 148., qui sunt ab initio regni Græcorum usque ad Judam, erunt 188. anni.

Sed in ista supputatione tres sunt gravissimi errores. Primus, quod ex 29. et 6. et 148. non fiunt 188. sed 183. ut patet. Secundus, quod omittit hi auctores annos novemdecim, qui sunt a principio Monarchiæ Alexandri usque ad regnum Seleuci: illi enim 148. anni Græcorum, qui numerantur lib. I. Machabæorum, c. IV. usque ad victoriam Judæ, numerantur a Seleuco, non ab Alexandro, ut supra diximus. Si ergo addas annos novemdecim qui sunt ab Alexandro ad Seleucum, erunt omnes anni 202. ab anno duodecimo Assueri, non 188. ut ipsi volunt. Tertius error est, quod in ista supputatione faciunt Assuerum penultimum Regem Persarum, secuti somnia Judæorum adversus sententiam Latinorum et Græcorum omnium. Eusebius in Chronico post Assuerum adhuc tres Reges Persarum ponit: Josephus, quem ego supra secutus sum, septem Reges post Assuerum numerat: ex quo sequitur, ab anno duodecimo Assueri usque ad Judam, non 188. annos, sed longe amplius quam 200. effluxisse.

Igitur cum Melchiore Cano et aliis nonnullis existimo, sic esse quæstionem dissolvendam, ut dicamus: illa verba anno 188. non esse principium epistolæ sequentis quam Judas scripsit, sed finem præcedentis quæ scripta est a toto populo Judæorum Duce Joanne Hircano. Id aperte indicant Græci codices, qui post illa verba, anno 188. distinctionem constituunt, et ratio certe id exigat, ut cum sint illa verba inter initium unius epistolæ et finem alterius, et numerus annorum in fine potius quam in principio poni soleat, ea nos ad epistolam præcedentem, non ad sequentem referamus.

Objectio septima sumitur ex eo, quod liber prior Machabæorum cum Evangelio pugnare videatur. Nam. lib. I. cap. 1. affirmat auctor ejus libri vaticinium Danielis de abominatione desolationis stante in loco sancto impletum esse, quando Antiochus Epiphanes idolum in Templo Domini collocavit. At Chris-

tus Matth. XXIV. vaticinium illud asserit implendum in novissimis diebus. Respondeo: in libris Machabæorum nullam fieri mentionem vaticinii Danielis, sed solum idolum Antiochi vocari abominandum idolum desolationis, ut revera erat.

Objectionem postremam quam afferunt nonnulli, ex eo quod in his libris videntur ii commendari qui semet occiderunt, qualis fuit Eleazarus lib. I. cap. VI. et Razias lib. II. cap. XIV. diluit jamdudum S. Augustinus in epistol. 61. ad Dulcitium, et lib. II. contra epistol. Gaudentii cap. 23. et summa responsionis est: mortes horum hominum narrari in Scriptura, non laudari, vel certe non ita laudari quasi pie et sancte fecerint quod fecerunt, quamvis audacter et viriliter, et hominum judicio, fortiter eos fecisse negari non possit.

CAPUT XVI.

De quibusdam partibus librorum Marci, Lucae, Joannis.

Ultimum caput Marci tempore B. Hieronymi non fuisse ab omnibus receptum ut canonicum, patet ex epistol. ad Hedibiam qu. 3. Causa dubitationis erat propter quædam verba apocrypha, quæ in isto ult. cap. inserta erant, ut patet ex Hieronymo lib. II. contra Pelagianos ante medium. Hæc enim inserta erant verba, quæ satis aperte Manicheismum redolent: « Et illi satisfaciebant dicentes, sæculum istud iniquitatis, et incredulitatis substantia est, quæ non sinit per immundos spiritus veram Dei apprehendi virtutem, idcirco jam nunc revela justitiam tuam. » Nunc nobis dubitare non licet, nam Concil. Trid. sess. IV. jubet, libros integros recipi cum omnibus suis partibus; ut in Ecclesiæ Catholica legi consueverunt; legitur autem caput hoc in diebus celeberrimis Resurrectionis et Ascensionis, et idem exponitur a Beda, et a B. Greg. hom. 21. et 29. in Evangelia. Athanasius etiam in Synopsi in summa Evangelii secundum Marcum hoc caput ut vere Marci agnoscit, et similiter Augustinus lib. De de consensu Evan. cap. XXIV. Denique incredibile est Marci Evangelium ita mutilum et truncum esse, ut nihil de resurrectione

contineat. Adde, quod etiam Calvinus cap. XVII. §. 47. Instit. hoc ultimum caput Marci admittit ut partem Evangelii, ut non sit opus in hac re probanda diutius laborare.

Ex cap. XXII. Lucæ quidam in dubium revocant historiam illam de sudore Christi sanguineo, et angelica apparitione et consolatione, ut Hilarius testatur lib. X. de Trin. et Hieronym. lib. II. contra Pelagianos. Causa quæ hos permovet ea fuit, ne Christo infirmitatem et animi dolorem tribuere viderentur: quæ etiam de causa quosdam Catholicos præpostero zelo e suis codicibus ex illis verbis Luc. XIX. *videns civitatem flevit super illam* abrasisse verbum, *fleavit*, testatur Epiphanius in Ancorato. At certe isti timuerunt ubi non erat timor. Si enim Christus ut homo potuit imminente passione pavere et tædere, ut etiam Matt. cap. XXVI et Marc. XIV testantur: cur non potuit eadem ratione sudare et angelicam consolationem admittere? et si corpus habuit passibile et animam sentientem; cur non potuit dolere et flere? Itaque Athanasius lib. VI. ad Theophilum, qui ista de beatitudine filii Dei, anathema dicit iis qui Christum sanguinem sudasse negant. Epiphanius quoque in Ancorato et Augustinus lib. III. de Consensu Evang. cap. IV, hunc locum Lucæ ut Evangelicum agnoscunt: neque Hilarius et Hieronymus locis citatis contrarium docent, sed tantum monent, non in omnibus codicibus suo tempore fuisse, et propterea non ita certæ fidei habitum.

Initium capituli VIII. Joannis, quæ adulteræ historia continetur, non fuisse olim certæ fidei, Erasmus docet in annotatione hujus loci ex Eusebio lib. III. hist. c. 39. ubi sic dicit de Papia loquens: «Historiam quamdam subjungit de muliere adultera, quæ accusata est a Judæis apud Dominum; habetur autem in Evangelio quod dicitur secundum Hebræos scripta ista parabola.» Quibus verbis aperte indicat, se non vidisse eam historiam in Evangelio Joannis et sibi non tam historiam quam parabolam videri. Nihilominus tamen dubium esse non debet, quin ea et historia sit et Evangelica, cum legatur in Ecclesia in Sabbato post Dominicam III Quadragesimæ, et eam agnoscat gravissimi Patres Græci et Latini: Ammonius Alexandrinus in suo Monofessaro Evangelico, Atha-

(1) Cap. V. 7.

nasius in Synopsi in compendio Evangelii Joannis, Chrysostomus hom. 60. in Joann. Ambrosius in epist. 58. lib. VII. ad Studium, Hieronymus lib. II. contra Pelagianos, et Augustinus tractat. 33. in Joannem. Idem quoque Aug. lib. II. de adulteris conjugis cap. 7. eam historiam ab inimicis veræ Fidei erasam fuisse de nonnullis codicibus dicit.

Neque causæ nostræ officit, sed prodest potius quod Eusebius scribit, Papiam Joannis discipulum hujus historiæ meminisse; id enim signum est rem esse veram. Quod autem eam Eusebius in suo codice Evangelii non habuerit, parum refert, forte enim ab aliquo erasa erat. Adde quod probabile est, Eusebium non loqui de hac historia adulteræ, sed de aliâ vere apocrypha: nam, in textu Græco, Eusebii non habetur nomen adulteræ, sed *περὶ γυναίκης ἡνὶ πόλλας ἀμαρτίας διαβηθείσας*.

De verbis illis, quæ habentur epist. I. Jo: *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater Verbum et Spiritus sanctus, et hæ tres unum sunt* (1): dubium aliquando existisse, et nunc etiam esse debere, longa oratione contendit Erasmus in annotatione hujus loci: at certe in Ecclesia publice leguntur hæ verba in Dominica in Albis. Eundem locum agnoscit Cyprianus lib. de simplicitate Prælatorum, Athanasius lib. I. ad Theophilum, qui est de unita Deitate. Joann. II. Papa in epist. ad Valerium, Hieronymus in Prologo epistolarum canonicarum, Idacius in lib. adversus Varimundum, et Eugenius Carthaginiensis apud Viotorem lib. II. de Persecutione Wandalica. Quare verba illa veram esse partem Scripturæ divinæ non dubium est.

CAPUT XVII.

De epistola ad Hebræos.

Duplex dubitatio de hac epistola fuit, una de auctore, altera de auctoritate ejus, quæ tamen ita connexæ sunt, ut pauci sint, qui de uno dubitaverint, et non de altero. Primum igitur ex antiquis hæreticis Marcion, teste Hier. Præf. in epist. ad Titum; et Arius,

teste Theodoreto Prefatione in epist. ad Hebræos, epistolam ad Hebræos neque Pauli esse, neque sacram docebant. Ex novis hæreticis Lutherus in Prologo epist. ad Hebræos hanc epistolam nec esse Pauli, nec ullius Apostoli contendit quod quædam contineat contra Evangelicam et Apostolicam doctrinam. Luthero subscribit Brentius in Confess. Wittenberg. c. de sacra Scriptura, et Kemnitius in examine IV. sess. Cone. Trident. Magdeburgenses quoque cent. 1. lib. II. cap. 4. col. 55. et alii hujus temporis hæretici, exceptis Calvinistis; Calvinus enim in Instit. impressa anno 1534. cap. VIII. §. 216. contendit, hanc epistolam esse vere Apostolicam, et errare in hac parte Lutheranos: tamen an Pauli sit, an alterius Apostoli, ut Barnabæ, aut Lucæ, dubitat Calvinus, ut patet ex eadem Instit. c. X. §. 83. et cap. XVI. §. 25. quocirca Ministri Calvinistæ in ea Confessione quam obtulerunt Pissiaci art. 3., ponunt hanc epistolam in numerum divinarum Scripturarum, sed tanquam auctoris incerti.

Præter hos manifestos hæreticos, Catholicos etiam quosdam, et præsertim Latinos de auctore hujus epistolæ dubitasse, et propterea eam minoris fecisse, testis est Eusebius lib. III. hist. c. 3. necnon B. Hieronymus in lib. de Viris illustribus in Paulo, ubi dicit: hanc epistolam a quibusdam Latinorum negari esse Pauli, sed vel Barnabæ, vel Lucæ, vel Clementis Romani Pontificis. At Sixtus Senens. lib. VII. Bibliothecæ sanctæ, a quibusdam etiam attribui Tertulliano. Nostris temporibus Erasmus ad finem annotationum in hanc epistolam, et Cajetanus ad initium Commentariorum in eandem epistolam, questionem jam olim sopitam iterum revocarunt in lucem.

Verum hanc epistolam et canonicam esse, et Pauli Apostoli, facile probari potest. Primum, quoniam nomine Apostoli Pauli legitur in Ecclesia in die Natalis Domini et alias frequenter. Secundo, quia producta in testimonium ac recepta est ut Pauli a multis antiquissimis Pontificibus, ut Clemente I. in epist. ad Corinthios apud Eusebium lib. III. c. 38. Innocentio I. in epist. 3. ad Exuperium, Gelasio I. in Concilio Episcoporum LXX. Tertio, quia ponitur in canone sacrarum Scripturarum nomine Pauli a Concilio Laodiceno can. 59. Car-

(1) Cap. III. 1. et 15.

thag. III. can. 47. et Trident. sess. IV. et agnoscitur etiam ut Pauli a Nicæno I. teste B. Thoma in hanc epistolam: ab Ephesino I. et Chalcedonensis approbantibus duodecim capitula Cyrilli, quorum decimum tale est: «Pontificem et Apostolum confessionis nostræ factum esse Christum, divina Scriptura commemorat, etc.» etiam ab Arausiano II. canone ultim., ubi et Apostoli, et divina Scriptura esse dicitur.

Quarto, quoniam recepta fuit semper ab omnibus Græcis Patribus, ut patet, tum quia omnes eam ut Apostoli citant, tum quia B. Hieronymus in epist. ad Dardanum id affirmat, tum etiam quia omnes qui canonem exponunt, hanc epistolam cum ceteris Paulinis numerant, ut Origenes apud Eusebium lib. VI. cap. 18. histor. et ipse Eusebius lib. III. cap. 3. Gregorius Nazianzenus in carmine de canone Scripturæ, Athanasius in Synopsi, Epiphanius hæres. 76. Damaſcenus lib. IV. cap. 48.

Quinto, recepta fuit etiam ab omnibus Latinis post Lactantium. Soli enim Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Arnobius hanc epistolam non videntur agnoscere; nec enim eam unquam citant, quod sciam: at Hilarius lib. XII. de Trin. Ambrosius lib. II. de Cain cap. 2. Hieron. in epist. ad Dardanum de Terra promissionis, August. lib. II. Doctr. Christ. cap. 8. et Ruffinus in Symbolum, et alii deinceps omnes eam ut Paulinam agnoscunt, et frequentissime citant. Philastrius vero in Catalogo hæresum, inter hæreticos numerare non dubitavit, qui eam epistolam vel rejiciunt, vel Pauli esse negant. Non autem debet duorum aut trium Latinorum dubitatio anteponi certissimæ confessioni omnium aliorum.

Sexto, videtur B. Petrus hujus epistolæ mentionem facere; Petrus enim priorem epistolam scripsit ad Hebræos inter Gentes dispersos, ut patet ex titulo, utque Œcumenius docet, et ipse etiam Erasmus ad initium Annotationum in hanc epistolam contendit: posteriorem ad eosdem scripsit, ut colligitur ex illis verbis cap. III. *Hanc vobis, carissimi, secundam scribo epistolam.* In eodem autem capite postea subjungit: *Sicut et carissimus frater noster Paulus scripsit vobis* (1). Scripsit igitur Paulus, Petro teste, epistolam aliquam ad Hebræos.

Postremo, epistola hæc Catholicorum om-